

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie, Sociální psychologie

Zuzana Horáková Hurychová

Teze disertační práce

Struktura a dynamika těsných interpersonálních vztahů

Structure and dynamics of close personal relationships

Vedoucí práce: PhDr. Ivan Slaměník, CSc.

2014

ÚVOD

Některé vztahy pouhé známosti přecházejí v těsné vztahy různě dlouhého trvání. Čím to, že některý vztah přechází ve vzájemnou důvěru, intimitu, oporu či emoční souznění? Co tvoří charakteristiky těsných vztahů, jaká je jejich dynamika a případně jak lze zjišťovat či měřit těsnost vztahu? To jsou obecné otázky, na jejichž základě vyvstávají ty základní pro tuto disertaci:

- 1) Jak se transformuje vztah povrchní známosti v těsný vztah?
- 2) Jak a čím se liší jednotlivé druhy těsných vztahů z pohledu jejich účastníků, ale i vzhledem k době jejich trvání?
- 3) Co tvoří charakteristiky těsných vztahů a jak lze zjišťovat či měřit těsnost vztahu?
- 4) Jak vnímá charakteristiky těsných vztahů česká laická veřejnost?

Zodpovězení těchto otázek ústí v tvorbu nové metody pro měření charakteristik blízkých vztahů. Ta je z mého pohledu nezbytná hned z několika důvodů. Sice existuje řada dotazníkových metod zaměřující se na blízké vztahy, ale každá využívá jinou kategorizaci vztahů. Tyto metody jsou také většinou zaměřené pouze na jeden druh vztahu, jsou staršího data či prioritně koncipované pro euroamerickou populaci, tudíž jejich položky, dle mého názoru, ne vždy reflektují současné sociální činnosti české populace. Dalším důvodem, proč vytvořit novou metodu je i fakt, že žádný z dosud používaných dotazníků pro měření charakteristik těsných vztahů nemá normy pro českou populaci.

OSOBNÍ A TĚSNÉ VZTAHY

Teoretická část disertační práce mapuje dosavadní poznatky o struktuře těsných interpersonálních vztahů, tj. které znaky a případně v jaké míře jsou rozhodující pro charakterizování vztahu jako těsného (např. intimita, vzájemná závislost, poskytovaná podpora, sdílení společných postojů, zájmů, prožívání stejných či blízkých emocí atd.). Dynamika vztahu může být charakterizována jako vzájemné sblížení, ale také jako vzdalování společně sdíleným potřebám a cílům. Toto sblížení či vzdalování je doprovázeno emočními reakcemi, které umocňují dynamiku vztahu.

Nejednotnost se vyskytuje již v rozlišování jednotlivých druhů vztahů (např. partnerský vs. romantický vztah), i v tom, co je vůbec charakterizuje. Je však zcela zřejmé, že existují vztahy pouhé či povrchní známosti a pak vztahy vyznačující se určitou těsností.

Vedle těsných vztahů se rozlišují osobní vztahy (viz např. Kelley, 1979; Výrost, 2008), které vychází z teorie sociální výměny Thibauta a Kelleyho. Ty především vyzvedávají zisk či prospěch, které tyto vztahy partnerům přinášejí a funguje zde princip minimalizace nákladů a maximalizace zisků. Zde nesmíme opomenout ani pojetí vzájemné závislosti (opět Thibaud a Kelley). Úroveň závislosti ukazuje, nakolik je dosahování našich zisků ovlivněno druhou osobou. U vzájemné závislosti rozlišujeme čtyři dimenze:

- 1) stupeň závislosti - nakolik je uspokojení vlastních potřeb závislé na partnerovi,
- 2) míra vzájemné závislosti - zda tuto míru pocítují oba partneři ve stejné míře,
- 3) totožnost chtěných výsledků - zda oba účastníci motivuje splnění stejných cílů,
- 4) stupeň kontroly (báze závislosti) - nakolik jedinec ovlivňuje chování partnera.

Margaret Clarková (Clark, Mills, 1979, 1993) rozlišuje sdílené (communal) a směnné (exchange) vztahy. Sdílené vztahy se vyznačují pocitem povinnosti demonstrovat zájem o blaho jiných. Podpora tak naplňuje potřeby druhé osoby a vyjadřuje zájem o ni. V těchto vztazích není projevená podpora chápána jako

navození povinnosti opětovat ji na srovnatelné úrovni. Jako příklad Clarková uvádí přátelské, romantické a rodinné vztahy. Od sdílených se ostatní vztahy odlišují tím, že partneři nepocítují zvláštní odpovědnost za pohodu jiných. Typickým příkladem podle Clarkové je směnný (či v některém překladu výměnný) vztah, ve kterém prospěch druhým je poskytován na základě srovnatelnosti prospěchu získaném od partnera v minulosti, či očekávaném opětování v budoucnosti (např. obchodní partneři, ale také partneři ve vztahu známosti aj.). Rozlišení mezi sociálními vztahy založenými na tom, zda partneři pocítují odpovědnost za uspokojení potřeb druhého, je podle Clarkové důležitá pro pochopení emocí, jejichž vyjadřování sděluje informace o stavu potřeb. Ve sdílených vztazích je cílem partnera pomoci odstranit nepříjemné a navodit příjemné emoce, jež signalizují jeho spokojenost.

Základem těsných vztahů, které mohou vznikat mezi partnery, manžely, rodiči a dětmi, přáteli stejného i opačného pohlaví, je zřejmě vztah mít rád či emoce lásky. Jejich vznik je založen na prohlubující se důvěře, intimitě, porozumění, vzájemné závislosti, společných postojích, společně prožívaných emocích apod. Autoři se však různí v tom, co tvoří podstatné znaky těsných vztahů.

U těsných vztahů se zdůrazňuje vzájemná závislost partnerů trvající delší dobu a vyznačující se častým silným vzájemným ovlivňováním prostřednictvím rozmanitých aktivit (např. Berscheid, Ammazalorso, 2004; Berscheid Snyder, Omoto, 1989, 2004). Předpokládá se, že tato závislost se projevuje rovnocenně. Přesto existuje asymetrie v těsném vztahu rodič - dítě, kdy dítě je více ovlivňováno aktivitami rodiče. Vzniká tedy otázka, co tvoří podstatu toho těsného vztahu a nakolik se případně vymyká z těsných vztahů, ke kterým je vazba rodiče a dítěte běžně řazena.

Složitá je i otázka trvání těsného vztahu. Na jedné straně navázání těsného vztahu vyžaduje určitý čas, na druhé straně vztah sám o sobě může přetrvávat delší dobu a vyznačovat se intimitou a závazkem, ale mohou se vytratit takové charakteristiky, jako vzájemná závislost, vzájemné ovlivňování a podpora, množství společně tráveného času a společných aktivit. Narůstající délka trvání vztahu tak nemusí znamenat zvyšování těsnosti vztahu. Výjimkou by mohly (ale nemusí)

být rodinné vztahy. Vzhledem k rozmanitosti sdílených a prožívaných aktivit v poměrně úzkém rodinném prostředí lze očekávat, že s narůstajícím časem se může prohlubovat těsnost vztahu mezi rodiči a dětmi. Avšak i tato narůstající těsnost vztahu skončí s osamostatněním potomků, přičemž v některých případech tato úroveň zůstává zachována, v jiných začne klesat v důsledku snižující se frekvence interakcí.

Těsnost vztahu se zvyšuje se vzájemným poznáváním, s naplňováním společných cílů a plánů, s uspokojováním očekávání vlastního prospěchu či zisku. Prohlubující se vzájemná znalost zvyků, postojů, osobnostních vlastností, partnery sblíží a napomáhá přesnějším předvídání očekávaných reakcí partnera, které (pokud se naplní) posilují společně sdílené pozitivní emoce a psychickou pohodu.

Každý vztah je založen na mnoha očekáváních, které mají partneři navzájem o způsobech chování. Tato očekávání umožňují partnerům koordinovat aktivity tak, aby jim oběma přinášely potěšení a zisky ve smyslu psychické pohody. Pokud jsou očekávání opakovaně potvrzována, interakce probíhají příjemně. Čím těsnější je vztah, tím pravděpodobnější je, že s délkou trvání narůstá potvrzení opakovaných očekávání.

Očekávání se vztahuje také k emočnímu vkladu do vztahu. Intenzita a míra vyjádření těchto emocí je významně spojena se stupněm těsnosti vztahu. Prožívání a vyjadřování závisí na důvěře v partnera, ale také péči či starostlivosti o jeho psychickou pohodu. Před blízkými lidmi jsme ochotni dát najevo více a intenzivněji prožívané emoce, zatímco vůči lidem ve vztahu povrchní známosti jsou projevy emocí více regulovány. Intenzivnější projevy emocí jsou také podmíněny starostlivostí o druhého, kdy těsná vazba vede k empatickému prožívání stavů partnera a projevování korespondujících emocí. Za určitých okolností, zejména při odlišném posuzování příčin emočního stavu partnera, kdy např. jeho smutek může být posouzen jako neodůvodněný a přehnaný, je emoční souznění nahrazeno např. uklidněním, útěchou, povzbuzením apod.

ATTACHMENT A JEHO ROLE V TĚSNÝCH VZTAZÍCH

Vedle východisek sociální psychologie tato disertace nemůže přehlížet psychologii vývojovou. Hlavní akcent z této oblasti je kladen na teorii attachmentu, jakožto základ blízkých vztahů.

Na attachment lze nazírat z několika hledisek. Jednak jde o (nejen) citovou vazbu mezi osobami, jejímž výsledkem jsou vzájemné specifické reakce. Cílem takového přimknutí (vztahu) je dosahování pocitu bezpečí, jistoty, minimalizace úzkosti a strachu. Účastníci vztahu vysílají a zároveň i dešifrují signály partnera a podle toho následuje vlastní reakce. Obzvláště u dítěte je přimknutí k pečující osobě nezbytné pro jeho vývoj, a to i v rovině psychologické. Někteří autoři navíc poukazují i na evoluční základy attachmentu (např. Fraley, Shaver, 2000). Attachment však charakterizuje vztahy i v dospělém věku – attachment z vlastního dětství ovlivňuje vztah k našim dětem i vztahy v partnerském životě.

Teorie attachmentu je používána zejména pro vazbu dítě – pečující osoba, neboť takto byla původně svými autory Bowlbym a Ainsworthovou cílena (Ainsworth, 1969; Bowlby, 1969; Bretherton, 1992). Attachment je přirozený, nutný a biologicky daný – vyvinul se v rámci přírodního výběru, aby zajistil bezpečí a přežití jedince. Přimknutí dítěte k pečující osobě, nejčastěji k matce, prochází podle Bowlbyho několika fázemi vývoje, v závislosti na stádiu vývoje dítěte až do konce jeho dětství. Zde však Bowlby (z pohledu věku jedince) ve svých výzkumech attachmentu končí a jeho vlivem v dalších obdobích vývoje člověka se už nezabýval.

Nejznámější metodu pro zkoumání attachmentu mezi dítětem a pečující osobou vyvinula Ainsworthová na základě pozorování interakcí matek a jejich dětí v přirozeném prostředí (Baltimorská studie a Ugandský výzkum). Touto metodou je „separační test“ (Ainsworth, 1969), který trvá cca 20 min a skládá se z osmi sekvencí (kombinace ne/přítomnosti matky a cizí osoby v místnosti s dítětem). Výsledkem je stanovení jednoho ze tří základních typů attachmentu – přimknutí

bezpečné, úzkostné vyhýbavé a úzkostné ambivalentní. Existují však i metody diagnostiky druhů attachmentu v dospělosti (Bartholomew, Shaver, 1998).

Ačkoliv nejvíce studií attachmentu se zaměřuje na vývoj těsných vztahů mezi dítětem a jeho prvními pečovateli, tato práce jej představuje i jako celoživotní proces. Vlastní attachment z dětství totiž funguje ve vztazích jako interní model pro další vazby ať už k vlastním potomkům (Main, 1985) či k dalším osobám obecně – tedy i v romantických těsných vztazích (Bartholomew, Shaver, 1998). Bartholomewová pak například kombinuje oba tyto teoretické pohledy na attachment v dospělosti ve svém dvojdímenzionálním modelu. Ten rozlišuje 4 druhy dospělého attachmentu podle dimenzí „Self“ (pocitu vlastní hodnoty a lásky k sobě samému, míry úzkosti a závislosti na uznání druhých) a „Others“ (našich očekávání, že druzí jsou pro nás dostupní a že nás podporují i tendence člověka blízké vztahy vyhledávat).

METODY MĚŘENÍ BLÍZKÝCH VZTAHŮ

V zahraniční literatuře najdeme řadu metod pro měření těsných vztahů – liší se v měřitelných komponentách, typech vztahů i grafickým znázorněním těsnosti vztahu. Celkový výčet nebyl z hlediska rozsahu práce možný, proto jsem se zaměřila zejména na ty nejcitovanější metody.

K zjišťování těsnosti vztahu se často a celosvětově používá dotazník, který vyvinuli Berscheid, Snyder a Omoto (1989, 2004) a jehož standardizaci na slovenské populaci provedli Výrost, Spišiaková a Gicová (1992) – Relationship closeness inventory (RCI). Tento dotazník vychází z koncepce těsných vztahů uvedených autorů, kteří považují za nejdůležitější pro měření těsnosti vztahu posouzení četnosti a délky společně tráveného času, rozmanitosti společných aktivit a síly vzájemného ovlivňování. Dotazník kategorizuje vztahy na romantické

(partnerské), rodinné, přátelské a jiné. Výsledné skóre může podle autorů předurčit, zda romantický vztah bude pokračovat.

Dotazník „Modelu investic“ (Investment model scale – IMS) vychází z koncepce teorie vzájemné závislosti, avšak je rozšířen. Jeho autorka Caryl Rusbultová předpokládá, že trvalost vztahu ovlivňuje nejen stupeň závislosti, úroveň spokojenosti a kvalita alternativ, ale i velikost vkladu - investic (ta ukazuje závažnost a důležitost, která se ke vztahu pojí) a také je velmi důležitá úroveň závazku. Ta je definována součtem míry úrovně spokojenosti, kvality alternativ a míry do vztahu vynaloženého úsilí. Závazek vyjadřuje záměr setrvat ve vztahu, zahrnuje dlouhodobou orientaci a je pozitivně asociován s úrovní spokojenosti a investovaného úsilí (Rusbult, 1983). Nevýhodou tohoto dotazníku spatřuji především v tom, že používá otázky zaměřující se prioritně na vztahy partnerské.

Existují i další metody zjišťující charakteristiky těsných vztahů – jmenujme například metody Commitment measure scale (Rusbult et al., 2009), Marital satisfaction scale (Locke, Wallace, 1959), Love Attitudes Scale (Hendrick, Hendrick, 1986) či Inclusion of Other in the self scale (Aron et al. 1992). Žádná z těchto metod však není pro českou populaci standardizovaná a všechny jsou zaměřeny selektivně. Z mého pohledu je tedy nelze uplatnit pro měření těsnosti vztahu na české populaci.

Nová metoda zjišťující charakteristiky těsných interpersonálních vztahů české populace by se měla primárně inspirovat a poté i moci srovnávat s metodou RCI. Ta totiž, dle mého názoru, vychází z nejpropracovanějších teoretických východisek a stojí za ní řada provedených studií, včetně té na slovenské populaci.

Z přehledu výzkumných metod zaměřených na těsné vztahy se ukazuje specifický význam intimity. Pojmy intimita a důvěra se mnohdy stírají, jindy jsou definovány samostatně. Zajímavý je fakt, že právě rozdíl v pojmání intimity a důvěry byl zkoumán prototypickým výzkumem na české populaci (Haubertová, Slaměník, 2013), neboť mezikulturní výzkumy ukazují velmi rozdílné vnímání těchto pojmů

(Hanžlová, Macek, 2006). Intimita je navíc jako jedna z mála charakteristik těsných vztahů zkoumána hlouběji co do své dynamiky (Sternberg, 1986). Výjimečné postavení intimity, jakožto složky těsných interpersonálních vztahů, později potvrdil i prototypický výzkum v této disertaci i analýza metody DOTEV.

PROTOTYPICKÝ VÝZKUM TĚSNÝCH VZTAHŮ

Empirický výzkum v rámci této disertační práce byl dvoukrokový. Napřed bylo třeba ověřit role a význam dosud popisovaných podstatných znaků těsných vztahů, případně jejich provázanosti. Tento výzkum umožnil také zjistit případné nové znaky či charakteristiky blízkých vztahů specifické pro českou populaci. K tomuto účelu v prvním kroku posloužila metodologie prototypického přístupu.

Prototypický výzkum si kladl za cíl zmapovat laický pohled na blízké vztahy a ověřit výše uvedená teoretická východiska na české populaci. V souladu s prototypickou metodologií (Rosch, 1973) byla prostřednictvím internetu i tištěné podoby dotazníku oslovena laická veřejnost s tím, aby charakterizovala vztah s člověkem, který je jim nejbližší. Respondenti měli uvést hlavní znaky pro ně nejdůležitějšího vztahu, vystihující výjimečnost tohoto vztahu oproti jiným interpersonálním vztahům. Respondenti měli současně označit, jaký druh vztahu charakterizují (partnerský či manželský, rodinný nebo přátelský vztah). Zároveň respondenti uvedli i svůj věk, věk osoby v těsném vztahu, pohlaví vlastní i druhé osoby a dobu trvání vztahu. Výsledky výzkumu na 156 respondentech (metoda sběru vzorku snow ball) potvrdily shodu teoretických koncepcí (hlavní znaky jednotlivých druhů vztahů) a pohledu české laické veřejnosti. To potvrzuje předpoklad, že výše uvedená teoretická východiska (a z nich vycházející metody) lze aplikovat i na českou populaci a výzkum jejích těsných vztahů.

Prototypický výzkum naznačil zejména rozdíl ve vnímání vztahu mezi muži a ženami, stejně jako vývoj některých charakteristik vzhledem k délce trvání vztahu. Intimita, otevřenost, sex a spokojenost naznačují pokles, zatímco láska, spolehlivost a trvalost nárůst. Vzhledem k teoretickým koncepcím se potvrdil poměr výskytu jednotlivých typů těsných vztahů – nejčastěji uváděným druhem blízkého vztahu byl partnerský, dále pak rodinný a nejméně četný pak přátelský vztah.

Specifické se ukázalo postavení intimity, která v celkovém pořadí zaujala první místo v charakteristice všech blízkých vztahů, ale své prvenství neobhájila ani v jednom z typů vztahů. Každý typ vztahů má jinou hlavní charakteristiku – partnerský vztah lásku, partnerský podporu a přátelský vztah charakterizuje otevřenost.

Výsledky prototypického výzkumu stanovily další hypotézy pro navazující výzkum v rámci tvorby metody DOTEV. Žádnou z hypotéz o vývoji vztahu v čase (vyjma poklesu intimity) ani o rozdílném hodnocení vztahu u mužů a žen, však nebylo možné v navazujícím výzkumu přijmout.

METODA DOTEV

Na základě výsledků prototypického výzkumu a přehledu hlavních teoretických koncepcí s návazností na měření těsných vztahů bylo stanoveno 11 kategorií široce charakterizujících těsné vztahy. Každá kategorie pak byla popsána čtyřmi otázkami, popisující vztahy z různých úhlů pohledu (síla, vzájemnost, pohled subjektu, předpokládaný pohled objektu). Součástí dotazníku byly i „kontrolní“ otázky hodnotící celkovou míru vybraných kategorií a také kompletní metoda RCI. Ta měla být použita jako zlatý standard pro porovnání výsledných dat. Dotazník byl zaměřen pouze na romantické vztahy

Dotazník vyplnilo přes internet 144 respondentů (100 žen a 44 mužů) s širokým rozpětím věku i délky trvání vztahu, což je oproti jiným studiím jedinečné. Výsledky mužů a žen nevykazovaly žádné signifikantní rozdíly. Stejně tak se neprokázaly rozdíly vzhledem k délce trvání vztahu, vyjma jediné kategorie, kterou byla „intimita“. U té se prokázal mírný pokles vzhledem k délce trvání vztahu, což potvrzuje i závěry jiných výzkumů (Sternberg, 1986). Celkově respondenti nejvýše skórovali v kategorii „podpora“ a „důvěra“, naopak nejnižší v kategoriích „vzájemná závislost“ a „závazek“.

Faktorová analýza prokázala, že výsledky dotazníku ovlivňovalo minimálně devět faktorů. Po vyloučení položek, které sytily více než jeden faktor, zůstaly faktory tři. Z důvodu efektivity pak byly zachovány jen položky nejsilnějšího faktoru. Naopak byl dotazník doplněn o kompletní položky kategorie „intimita“, které byly sice faktorovou analýzou vyloučeny, avšak jako jediné naznačovaly vývoj v čase.

Výsledná podoba metody DOTEV_7 má 23 otázek – jde o jednofaktorový dotazník pro měření těsnosti vztahu s doplňkovou subškálou pro měření intimity. Kriteriaální validita DOTEV (vzhledem ke kontrolní položce celková harmonie vztahu) je vysoká ($r = 0,75$, $p = 0,001$, $N = 144$). Naopak souběžná validita se zlatým standardem RCI se ukázala jako nízká, zejména z důvodů rozdílného zaměření obou metod. Vysoká se ukázala reliabilita DOTEV_7 (Crombachovo alfa = 0,95).

Metoda DOTEV má význam zejména pro porovnání specifík partnerských vztahů k ostatním typům blízkých vztahů. Je třeba dále stanovit normy pro českou populaci na reprezentativním vzorku populace.

LITERATURA

- Ainsworth, M. D. S., Wittig, B. A. (1969). Attachment and the exploratory behaviour of one-year-olds in a strange situation. In B. M. Foss (Ed.), *Determinants of infant behaviour* (Vol. 4, 113–136). London: Methuen.
- Aron, A., Aron, E. N., Smollan, D. (1992). Inclusion of other in the self scale and the structure of interpersonal closeness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 596-612.
- Bartholomew, K., Shaver, P. R. (1998). Methods of assessing adult attachment. From Simpson, J. A., Rholes, W. S. (Eds.), *Attachment theory and close relationship* (25-45). New York: Guilford Press.
- Berscheid, E., Ammazalorso, H. (2004). Emotional experience in close relationships. In M. B. Brewer (Ed.), *Emotion and motivation* (47-69). Malden: Blackwell Publishing.
- Berscheid, E., Snyder, M., Omoto, A. M. (1989). The Relationship Closeness Inventory: Assessing the closeness of interpersonal relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 792–807.
- Berscheid, E., Snyder, M., Omoto, A. M. (2004). Measuring closeness: The relationship closeness inventory (RCI). Revisited. In D. J. Mashek, A. P. Aron (Eds.), *Handbook of closeness and intimacy* (81-101). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28, 759–775.
- Clark, M. S., Mills, J. (1979). Interpersonal attraction in exchange and communal relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 37, Issue 1, 12-24.
- Clark, M. S., Mills, J. (1993). The difference between communal and exchange relationships: What it is and is not. *Personality and social psychology bulletin*, 19, 684-691.
- Fraley, R. Ch., Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4, 2, 132-154.
- Hanžlová, M., Macek, P. (2006). Pojetí důvěry u adolescentů. In Sociální procesy a osobnost 2005: sborník příspěvků (134-140). Brno: Psychologický ústav AV ČR.
- Haubertová, D., Slaměník, I. (2013). Intimita jako jeden ze základních znaků těsných vztahů. *Psychologie pro praxi*, 48, 3–4, 9-23.
- Hendrick, C., Hendrick, S. (1986). A theory and method of love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 392– 402.
- Kelley, H. H. (1979). *Personal relationship: Their structures and processes*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

- Locke, H., Wallace, K. (1959). Short marital adjustment and prediction tests: their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 2, 251-255.
- Main, M., Kaplan, N., Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the representational level. In I. Bretherton, E. Waters (Eds.), *Growing points of attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development*, Vol. 50, Serial No. 209, 66- 104.
- Rosch, E. (1973). On the internal structure of perceptual and semantic categories. In T. E. Moore (Ed.), *Cognitive development and the acquisition language* (11-144). New York: Academic Press.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 101-117.
- Rusbult, C. E., Kumashiro, M., Kubacka, K. E., Finkel, E. J. (2009). "The part of me that you bring out": Ideal similarity and the Michelangelo phenomenon. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 61-82.
- Výrost, J. (2008). Osobní vztahy. In J. Výrost, I. Slaměník (Eds.), *Sociální psychologie* (233–248), 2. vyd. Praha: Grada Publishing.
- Výrost, J., Spišiaková, A., Gicová, B. (1992). Prvé skúsenosti s využitím dotazníka blízkosti vztáhu (RCI). *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 4, 333 - 344.